

Van egy trilógiánk

TEMESI FERENC: PEST

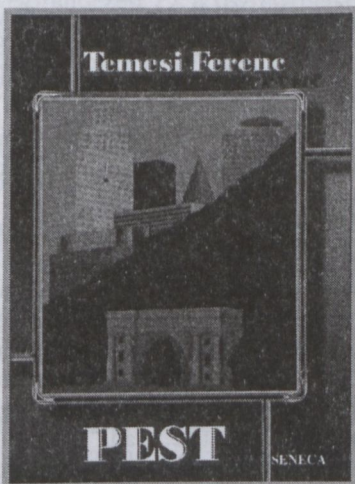
Alighanem háromszor is megmondja manapság a magyar író, hogy hozzáfogjon-e egy regényhez. Vajon hányszor kell meggondolnia magát, ha trilógiát szándékozik létrehozni? S ha hozzákezd, lesz-e kitartása mindvégig a munkához? Temesi Ferenc esetében ezek a kérdések feleslegessé vagy költőiekké váltak: a *Por* és a *Híd* után megjelent a *Pest* is, s ezzel

teljessé vált a mű, a jelenkor hazai regénytrilógiája.

A jelenkoré abban az értelemben is, hogy megírása és megjelenése ide köti. A záró regényből tudhatjuk meg, hogy az alkotó egészen pontosan 1983. április 11-én 11 órakor fogott hozzá a *Por* megírásához – mellesleg a Költészet Napja, József Attila – és Márai Sándor születésnapja ez. A regény két része 1986-ban és 1987-ben jelent meg. A *Híd* 1993-ban, a *Pest* 1996-ban. Tehát 12–13 esztendő a regényhármás megalkotásának időtartama. Nagyjából ugyanennyi időt fog át a regénybeli jelen az ön-életrajziás főszereplő életpályájából a hat-

vanas évek legvégétől az említett 1983-as tavaszi dátumig. Ez a főszereplő ugyanakkor voltaképpen három ember: előbb Szeles András porlódi egyetemista, aztán Zoltán István, a fővárosi Egyetemi Könyvtár pályakezdő könyvtárosa, végül Tengődi Zoltán művészeti előadó, angolórakat adó magánzó, pályakezdő író. A lexikonokból megtudható, hogy mindhárom személy adatszerűen is rokonítható életpályájú Temesi Ferencsel, a névhármas tehát inkább csak játék és semmiképpen sem csökkenti a trilógia egységességét.

E műveknek azonban nem önmagában a jelenközpontság, hanem a jelen és a múlt, még hozzá a személyessé tenni kívánt múlt folytonos egymásra vonatkoztatása a lényegi ismérve. A *Por* cselekménye 1833-ban indul, az egyik szépapa Tisza-parti sétájával, s egy másfél évszázados családtörténet ér el az elbeszélés jelenéig. A *Híd* másik főalakja az a nagyapa, akit a könyvtáros unoka nem ismert, s az ő hagyatékának feldolgozásából bomlik ki egy hosszú és változatos életű közember huszadik századi sorsa. Egy hagyaték vezet el a múlthoz a *Pest* lapjain is. Az ifjú író megkapja Hidi Kornél (1888–1976) főesperes írásos hagyatékát, amely nyersanyaga egy tervezett, de soha meg nem írt porlódi regénynek, valójában anekdoták sorozata. A „szerző” különböző álneveken ezek közül csak néhányat publikált, s halála előtt azért bízta íróként már jelentkező, elsőkönyves földijére, mert azt reméli, hogy hátha ő megírja azt a könyvet, amelyre ő egész életében csak készülgetett.

Seneca Kiadó
Budapest, 1996
346 oldal, 780,- Ft

Már ennyiből is látható, hogy a *Pest* mindkét főszereplője és mindkét cselekménysíkja ugyanazt a kérdéskört vizsgálja: lehet-e, képesek vagyunk-e regényt írni? Kérdés ez abban az értelemben is, hogy van-e bennünk elég tehetség hozzá, s abban is, hogy

tudunk-e magyar regényt alkotni,

amely nemcsak azzal magyar, hogy ezen a nyelven íródott, hanem azzal is, hogy tudatosan és nyíltan kötődik a magyar történelmi és irodalmi hagyományokhoz. E kérdésekre már egy évtizede megadta a *Por* az igenlő választ, s ezt a *Híd* megerősítette. A *Pest* viszont éppen e kérdéseket állítja a középpontba, azt a folyamatot vizsgálja, amelyben a fiatal író – anyagával, önmagával, a gátló körülményekkel megküzdve eljut odáig, hogy elkezdji írni a művet. A *Pest* zárószorai azonosak a *Por* kezdőszoráival, ráadásul a legutolsó mondat egy köszönés, egy jókívánság: „Szöröncsés jó napot agygon Isten!” Hiszen meg is adta, nemcsak a szépapának, hanem az írónak is.

Hidi Kornél neve szinte áttetszően beszélő név. Életéről a közölt nekrológ adatain kívül szinte semmit sem tudunk meg, de azt tudjuk, hogy a trilógia középső kötete éppen a *Híd* címet kapta, s a sokféle értelmezési lehetőség mindegyikében szerepe van a kötődés, a kapcsolódás, az oda-vissza járhatóság motívumkörének. Hidi Kornél hagyatéka pedig egyértelműen hidat jelent Tengődi Zoltán számára, amelyen eljuthat a regényhez, ráébredve, hogy a porlói apai család történetét kell megírnia. A főesperes úr keresztnevének is van jelentéssugárzása, annak eredete ugyanis a latin Cornelius nemzetségnévben lelhető fel, s egy nyelvészkedő és játékos hajlamú írónál még ez a vonatkozás is tudatos lehet.

A Kornél név viszont feltétlenül emlékeztethet bennünket Esti Kornél alakjára.

Nem a pap alig megismert alakja miatt el-sősorban, hanem a kétszeres énkettőzés

miatt. Hidi Kornél „kettős” életet élt: miközben tisztas papi pályát futott be, olyan irodalmi ambíciókat táplált, amelyek nem nagyon illettek a papi hivatás korabeli felfogásához. Nyilván ez is gátolta a hosszú életű embert a regényírásban. Másrészt a pap Tengődi Zoltánnak is alakmása, de itt nagyjából fordított a szereposztás Kosztolányi műveihez képest. Itt az elbeszélő-író az, aki bohém életet él, készülődik, de nem ír, s „Kornél” az, aki munkával tölti egész életét, készíti az előtanulmányokat a nagynak tervezett műhöz. A sors fintoraként ezt a művet ő nem képes létrehozni, munkája mégsem haszталan, hiszen Tengődit inspirálja, segíti abban, hogy tudatos regényszerzővé váljon, hogy a tervezetéből mű születhessen.

Hidi Kornél néhány megjelent munkáját álnevekkel jegyezte. Ez is, még inkább az alakmász-tézist elmélyítő írói közlések erősítik megérzésünket: ez a hagyatéék-ügy írói fikció. A pap alakja csak ahhoz kellett, hogy a régi Porlódról összegyűlt anekdota-anyag szervezettebb formát ölthessen, betölthesse azt a feladatát, hogy ráébredt, megihlet egy igazi porlódi regény írására.

Az anekdoták, anekdotikus történetek közkinccsnek tekinthetők.

A regény elbeszélője eleinte még úgy gondolja, hogy „nem is vagyok én író. Ennek a vak papnak az olvasója vagyok”, de már sejti, hogy ez még hasznára lesz (61. lap). Később már arról elmélkedik, hogy ha majd használni is tudja e történeteket, az „Akkor se lopás lesz, hanem átvétel. A kis porlódi írók is egymástól vették az adomákat, melyeket közös zsákmánynak tekintettek. Lopás az, ha elrontasz valamit. Ha jobbá teszed: a tiéd”. (136.). Egy idő után, hogy a holtpontról kimozduljon az „olvasó”, elkezdji légepelni a hagyatéék céduláit, s elolvasni ismerőseinek. Egyikük megkérdi: „Ezeket te írtad?” „TZ Pista világoskék szemébe nézett és magának is vá-

ratlanul azt mondta: Én.” (303.) Egy másik párbeszéd ugyanerről: „Azt tudom, hogy porlódi vagy, mondta Laci. A tájszólást ismered. De honnan tudod, mi, hogy volt száz évvel ezelőtt? Hát a képzelet semmi?, mondta Zoltán, és tovább olvasott.” (323.) Majd még ugyanezen felolvasás zárásaként: „Hát ez is, mondta Laci, és krákogott zavarában. Ezt sem hiszem, hogy az ujjadból szoptad! Nem csak írni kell, Lacikám, mondta Zoltán, olvasni is!” (324.) S végül egy talányos jelzőjű mondat illik még ide: „Most is csak fél szemmel pislantottam a tükör felé nagy néha, Hidi Kornél, álruhás író úr két dolgozata között.” (333.) (A tükör előtt egyébként TZ kamaszkorú nevelt lánya billegett, de TZ önmagát is láthatta a tükörben is, az álruhás író úr dolgozataiban is.

Az anekdotákat a „porlódiság” köti össze, „Hidi Kornél” gyűjti egybe, s rendez el harminchat borítékba, s Tengődi Zoltán olvassa-írja regénnyé. A „borítékok” anyaga ugyanis azért lehet több pusztá gyűjteménynél, mert folyamatosan beépül köztük Zoltán élettörténete, s annak részeként az íróvá válás folyamata. Hidi Kornél-nak valójában nincs se „életrajza”, se „története”, neki csak 36 borítékja van, mozaikok, forgácsok alig rendezett halmazaként. Ezt az előrendezett TZ is tisztelten tartja, alakmásának munkáját nem finomítja, de hozzáadja a maga történetét, s azt szintén megszerkeszti, összhangban a borítékokkal. A két világ: a múlt és a jelen, Porlód és Pest, apró, érdekes történetek az alföldi városból és a történő élet a hetvenes-nyolcvanas évek fővárosában. Persze ez a történő élet is tele van anekdotikus elemekkel. Az irodalmi-művészeti élet számos figurája bukkan fel,

s nem mindig előnyös oldalukról mutatkoznak be.

Persze ez TZ-ről is elmondható, akinek mindennapjait három fő réteg szervezi: a nők, a szex, a szerelem az egyik,

a művészeti élet a másik, a hivatás, az irodalmi alkotás a harmadik. Ez utóbbihoz kötődik legerősebben a borítékok tartalmának olvasása. S van még egy fontos réteg: Zoltán egyik barátjától kínaiul tanul. Túljárva már a kezdeteken, a Harminchat hadicsel című könyvet forgatják, s ennek megfelelően alakul a *Pest szerkezete* is. 36 boríték – 36 hadicsel osztja hat kötegre a regényt, ezek mindegyikének címe: valamilyenfajta csaták hadicselei. A „kötegek” egyenként további hat részre oszlanak, ezek élén kínai írásjelek és magyar jelentésük található. Az *Első köteg*ben ezek: kölcsönvesz holttest visszaad lélek; akar elfog szántszándékkal eloldoz; elfog tolvajok elfog király; odadob téglá fog jáde; üt bambusz fölriaszt kígyó; ingerel tigris elhagy hegy. Az egyes fejezetek további részekre tagolódnak, különböző változatokban a jelent elbeszélő és anekdotákat soroló részek következnek egymásra. A „háború”, amihez hadicselekre van szükség egyrészt általában maga az élet, a munka, a baráti kapcsolatok, a szerelem, másrészt kiemelten az alkotás, az eljutás a regényhez. A *Pest* világában a legfőbb értékek: Nadine az élettárs, majd feleség, a nevelt lány és a közös gyerek; a borítékok olvasásának segítségével megtalált írói anyag, azaz a személyesség tehető múlt; végül mindennek kifejezési képessége: a regény.

TZ a regény kezdetén a Fiala Művészek Klubjának titkára, s a továbbiakban is rendszeres résztvevője az „irodalmi” élet bohémkodó eseményeinek. Így számos pályatársával kerül kapcsolatba, s ezek közül sokakat meg is jelenít. Hol a valódi nevet használja, hol viszonylag könnyen felfejtethető álnevet, hol csak a bennfentesek, a közös ismerősök számára azonosíthatót. Egyesek szinte csak névsorokban szerepelnek, mások történetek szereplői lesznek. Egyesek tárgyilagosan, mások szeretetteljes csúfolkodással, ismét mások gyilkosan szatirikus miniprotrékkal szerepelnek, s a meg-

nevezés módja nem függ össze ezzel a csoportosítással. Bizonyára

több nemzedéktárs fog végig sértődni,

bár valószínű, hogy a regényben leírtakat, ha módja volt rá, már korábban is közölte velük az elbeszélő közeli ismerőse: Temesi Ferenc. TZ szeretni és gyűlölni is tud, végletesen ítélkezik fiatalabb és idősebb pályatársairól, mint általában teszik ezt a fiatal emberek. Lényeges azonban, hogy elsősorban emberként, etikai lényként ítél meg s utasít el, s nem az a bűne vagy érénye valakinek, hogy milyen szintű író az ítélkező értékrendje szerint. TZ nyilván nem mindig igazságos. A regény legutolsó s legtömörebb fejezetének kínai írásjeleit azonban már nem tanára fejtje meg, Zoltán maga dolgozik, segítség nélkül, s a jelek értelme: „menekülés, valamiből valamit csinál, előny”. S úgy gondolja, hogy „a menekülés megmenekülés is lehet”. S vitatkoznak benne a hangok: „De hova meneküljek én? Haza, a múltadba, gerlicemadár. Porlódra. Ahol a hátrányodból, hogy Pesten nem vesznek semmibe, előnyt faragatsz. Azt akarod, hogy provinciális író legyek? Azt. Az a szerep nem kell senkinek.” Pesten tehát nem otthonossá, hanem Porlód írójává válik az elbeszélő, s mint hajdan Móricznak a népköltési gyűjtőutak, neki a porlódi-szegedi anekdoták hozzák meg az írói fölszabadulást.

Hidi Kornél legutolsó jegyzete nem anekdota, hanem személyes emlék az első világháborús frontról. Életprogramja: „Szeretni kell az embereket: Csak ez az út.” Ez bizony Isten szolgájának sem könnyű feladat. TZ azonban ekkor már van annyira bölcs, hogy tudja: nem általában és minden embert kell feltétlenül szeretnie, hanem elsősorban azokat, akikhez a legtöbb köze van: „Akkor már régen tudtam, hogy édesapám családjának történetét írom meg, melyről mint korán árvaságra jutott gyerekek, állandóan beszélt nekem. Én sötét és

gonosz voltam akkoriban: se a család története, se Porlód nem érdekelt. És pont az volt benne a legnagyobb föladat: hogy ki kellett találnom az őseimet. Ez lett az én hosszú menekülésem.”

Azzal, hogy a *Pest* zárómondatai azonosak a *Por* kezdésével, a legtartalmasabban és a legformálisabban is kerek egészzé válik a trilógia, amely így olyan nevelődési regénynek mutatkozik, amelyben a nevelődő személy – és az olvasó – számára is a jelennel egyenrangúan fontossá válik a személynél a múlt a család, a szűkebb szülőföld és a haza szintjein is.

A trilógia vitathatatlanul szerves alkotás,

ugyanakkor Temesi Ferenc sem tudta elkerülni azt a talán minden trilógiára jellemző sajátosságot, hogy az első rész nyújtja az esztétikailag legteljesebb élményt. A harmadik rész szervezésének legnagyobb gátja alighanem az, hogy a borítékokban gyűjtött anekdoták, hiába van meg a főtéma: a regényíróvá fejlődés szempontjából kulcsfontosságú szerepük, mégsem alkotnak szükségszerűen összefüggő láncolatot azon a tényen túl, hogy porlódiak. Az első részben egy porlódi család története, a másodikban egyetlen ember életsorsa biztosította a múltbeli történessor szervezését, itt Hidi Kornél alakja és Porlód ehhez nem bizonyul egyértelműen elegendőnek. A trilógia azonban nemcsak három mű egymásutánja, hanem állandó egymásra vonatkoztatás is. Így a *Por* és a *Híd* korábbi olvasói aligha fognak elvonatkoztatni tapasztalataiktól, s Porlód és a korábban más nevű Tengődi Zoltán régi jó ismerősük már a *Pest* lapjain, s ez önmagában is szervesebbé teszi a lazább kapcsolatokat is. A három mű ugyanis valóban trilógia, valóban van ismét egy regénytrilógiánk.

Dasy Géza

